

5

Eiere og organisering av kraftsektoren

- Eiere og selskapsformer
- Organisering og restrukturering i kraftsektoren
- Selskaper innen ulike virksomhetsområder
- Statnett SF
- Regnskapsmessige nøkkeltall for kraftselskapene

5.1 Eiere og selskapsformer

5.1.1 Eiere

Alle som skal levere og omsette elektrisk energi må ha omsetningskonsesjon, jf. kapittel 4.3.4. 1. januar 2004 var det til sammen 320 selskaper med omsetningskonsesjon i Norge³. Holdingselskap som selv ikke har konsesjonspliktig virksomhet er ikke inkludert i dette tallet.

Tabell 5.1 viser hvordan eierskapet til selskapene med omsetningskonsesjon fordeles seg. Det framgår at 231 selskaper helt eller delvis er kommunalt eid, og at 140 av disse kun har kommunale eiere. Et selskap som bare har kommunale eiere kan likevel ha flere kommuner som eiere. Tabellen sier således ikke noe om antall eiere i hvert selskap. Mange selskaper har flere eiere og det er stor grad av krysseierskap i sektoren.

Kommunene og fylkeskommunene eier om lag 55 prosent av produksjonskapasiteten i landet. Staten, gjennom Statkraft SF, eier om lag 30 prosent og private selskaper om lag 15 prosent⁴. Dersom det tas hensyn til Statkraft SFs eierandeler i selskaper som også har kommunale eiere, vil den statlige andelen være om lag 40 prosent.

Staten eier store deler av sentralnett. I tillegg eier private selskaper, fylkeskommuner og kommuner noe av sentralnett. Statens eierskap til sentralnett forvaltes gjennom Statnett SF. Kommuner og fylkeskommuner eier det meste av regionalnettene og de lokale distribusjonsnettene.

Det er private eierinteresser innenfor alle virksomhetsområdene (produksjon, omsetning og overføring). Om lag 42 prosent av selskapene der det kun er private eierinteresser er rene omsetningselskaper.

Utenlandske eierinteresser er relativt begrenset i norsk kraftforsyning, men det er enkelte utenlandske selskaper som har fått omsetningskonsesjon i Norge. Disse driver i all hovedsak handel i engrosmarkedet/spotmarkedet. I tillegg har utenlandske foretak kjøpt eierandeler i norske selskaper som har omsetningskon-

Tabell 5.1 Eierskap per 1. januar 2004

Eierskap	Eierandel	Eneeier
Kommunale eiere	231	140
Fylkeskommunale eiere	40	11
Statlig eier	25	4
Private eiere	136	67

Kilde: NVE

sesjon eller opprettet egne norskregistrerte datterselskaper. De utenlandske eierinteressene er i stor grad konsentrert om selskaper som driver omsetning, men også eierandeler i produksjon- og nettvirksomhet forekommer.

5.1.2 Selskapsformer

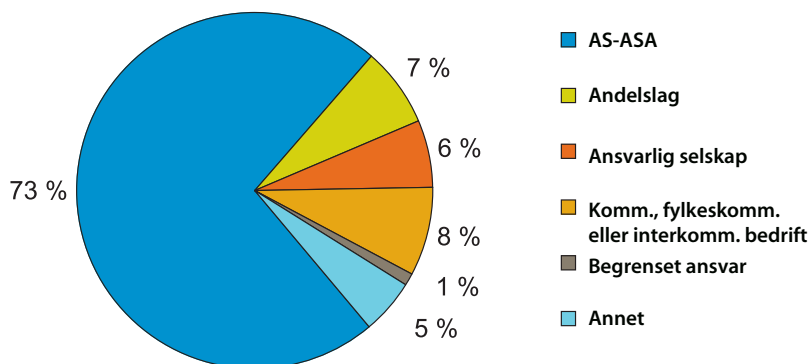
De senere år har mange kraftselskaper blitt omdannet fra kommunale bedrifter til aksjeselskaper, og 73 prosent av alle selskaper i kraftsektoren er nå organisert som aksjeselskaper. I figur 5.1 er den selskapsmessige organiseringen per 1. januar 2004 illustrert.

En årsak til at mange eiere velger aksjeselskaper som selskapsform er at energilovforskriften krever at omsetningskonsesjonærer fører regnskap etter regnskapsloven. I et aksjeselskap har eieren også mulighet til å begrense sitt økonomiske ansvar. Eieren er ansvarlig for den innskutte aksjekapitalen, men ikke for gjeld som selskapet måtte ha. I fylkeskommunale og kommunale bedrifter er eierne uansett ansvarlig for all virksomhet i bedriften, også gjelden.

Statens eierskap er forvaltet gjennom statsforetakene Statnett og Statkraft. Organisering som statsforetak innebærer at sta-

³ Kommuner som videreselger konsesjonskraft til energiverk hvor de ikke har eierandeler, og selskaper som har konsesjon med forenklede vilkår (jf. kap. 4.3.4) er ikke inkludert (industriverk).

⁴ Flere selskaper har blandet fylkeskommunalt, kommunalt, statlig og privat eierskap. Den prosentvise fordelingen er knyttet til majoritetsreier.

Figur 5.1 Selskapsformer

Kilde: NVE

ten må være eneeier. For øvrig er det ikke store forskjeller mellom statsforetak og aksjeselskap.

Stadig flere selskaper organiseres som konsern. Nærmere 48 prosent av alle omsetningskonsesjonærer er organisert i en konsernstruktur. Om lag 60 prosent av morselskapene har selv konsesjonspliktig virksomhet, mens de resterende er rene holdingselskaper.

Per 1. januar 2004 var det totalt 44 konsern med til sammen 134 datterselskap. Datterselskap som skal drive konsesjonspliktig virksomhet må ha egen omsetningskonsesjon. Konserndannelser medfører således en økning i antall konsesjonærer.

5.2 Organisering og restrukturering i kraftsektoren

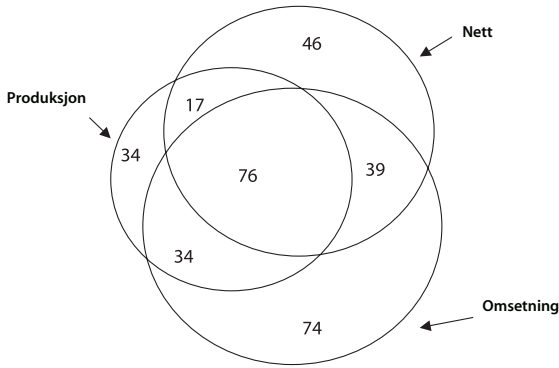
5.2.1 Organisering

Kraftsektoren er organisert på ulike måter rundt aktivitetene produksjon, omsetning og overføring av kraft. Avhengig av hvilken virksomhet som drives betegnes ofte selskapene som produksjonsselskap, nettselskap, omsetningsselskap, vertikalt integrerte selskap eller industriverk, i noen tilfeller omtalt under samlebetegnelsen energiverk.

I tillegg er det etablert selskaper som kun driver megling og formidling av kraftkontrakter.

Alle som skal levere og omsette elektrisk energi må ha omsetningskonsesjon. Figur 5.2 viser antall selskap med omsetningskonsesjon fordelt på ulike former for virksomhet per 1. januar 2004. Sirklene som overlapper hverandre illustrerer i hvor stor grad selskapene driver ulike former for virksomhet. Av figuren framgår det for eksempel at det er 76 selskaper som driver både produksjon, omsetning og nettvirksomhet, og at 46 selskaper driver bare nettvirksomhet. Totalt er det 320 selskaper som har omsetningskonsesjon.

Figur 5.3 viser utviklingen i de ulike virksomhetsformene i årene 1998-2003. Fra figuren ser en at antall vertikalt integrerte selskaper har blitt redusert i denne perioden, noe som blant annet skyldes sammenlåinger til større vertikalt integrerte selskaper. Antall selskaper (juridiske enheter) som kun driver konkurranseutsatt virksomhet har vært økende siden 1998, med unntak av 2001. I 2003 var antallet konsesjonærer som kun driver konkurranseutsatt virksomhet for første gang høyere enn antallet vertikalt integrerte selskaper.

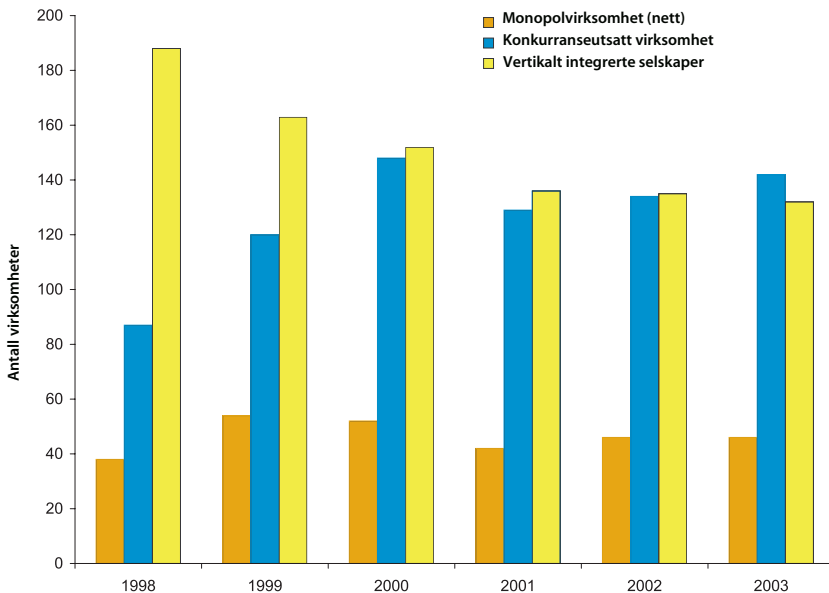
Figur 5.2 Omsetningskonsesjonærer etter virksomhet

Kilde: NVE

5.2.2 Restrukturering av kraftbransjen

Med bakgrunn i dereguleringen av energisektoren i Europa pågår det en betydelig omstrukturering av kraftnæringen i de fleste europeiske land, også på tvers av landegrensene.

I Norge har mange kommuner og fylkeskommuner solgt ut eierandeler i kraftselskapene. Samtidig er det blitt etablert større regionale kraftselskaper som for eksempel Lyse Energi, Agder Energi, BKK og Skagerrak Energi, dels gjennom erverv og dels ved fusjoner.

Figur 5.3 Utvikling i virksomhetsformer 1998–2003

Kilde: NVE

Statkraft har ervervet eierandeler i flere større norske kraftselskaper. Statkraft har også ervervet eierandeler i det svenske selskapet Sydkraft. Ellers har norske selskaper i liten grad foretatt investeringer i andre land.

Det har de to siste årene vært en betydelig nedgang i restruktureringstakten i Norge i forhold til årene 1999-2001. Det ble i 2003 omsatt eierandeler i norske kraftselskaper for i overkant av 8 milliarder kroner. Dette var en liten økning i forhold til 2002. Det ble totalt gjennomført 21 transaksjoner i 2003, mot 26 transaksjoner i 2002. Til sammenligning hadde man i 2000, som er året da man hadde flest transaksjoner, totalt 60. Omsatte eierposter i 2000 beløp seg til om lag 20 milliarder kroner⁵.

Restruktureringen uten omsetning av eierposter i den norske kraftbransjen har også avtatt. Verdier tilsvarende om lag 17 og 30 milliarder kroner var omfattet av fusjoner i Norge i henholdsvis 2001 og 2000. Tilsvarende beløp i 2003 og 2002 var 0,4 og 1,6 milliarder kroner.

⁵ Tall i henhold til Pareto Securities.

Tabell 5.2 De 10 største kraftprodusentene i Norge per 1. januar 2004

Produksjonsselskap	Midlere årsproduksjon		Installert effekt	
	TWh	Markedsandel (prosent)	MW	Prosent
Statkraft SF	36,4	30,7	8 725	31,6
Norsk Hydro ASA	6,8	5,7	1 370	5,0
BKK AS	6,8	5,7	1 541	5,6
E-CO Vannkraft AS	6,8	5,7	1 891	6,8
Agder Energi AS	6,5	5,5	1 414	5,1
Lyse Produksjon AS	5,9	5,0	1 544	5,6
Skagerak Kraft AS	4,5	3,8	1 160	4,2
Trondheim				
Energiverk Kraft AS	3,2	2,7	746	2,7
Hafslund ASA -				
Sarpsborg	2,7	2,2	504	1,8
Nord-Trøndelag				
Elektrisitetsverk FKF	2,6	2,2	568	2,1

Tabellen omfatter ikke eierinteresser i andre selskap, med unntak av Norsk Hydro, hvor tallene inkluderer Hydro Aluminium Vekst AS, Norsk Hydro Produksjon AS og Norsk Hydro ASA

Kilde: NVE

5.3 Selskaper innen ulike virksomhetsområder

5.3.1 Produksjonsselskaper

Det er totalt 161 selskaper, av de ordinære omsetningskonsesjonærene, som produserer kraft i Norge. Av disse driver 34 selskaper kun med produksjon.

Tabell 5.2 gir en oversikt over de 10 største kraftprodusentene i Norge per 1. januar 2004.

De 10 største kraftprodusentene i Norge disponerer om lag 70 prosent av total midlere produksjonskapasitet i landet, og har installert omtrent den samme andelen av total effekt.

Av de 161 norske kraftprodusentene er 111 organisert som aksjeselskaper. De fleste produsentene er eid av fylkeskommuner og kommuner. Ofte eier flere kommuner kraftselskaper i fellesskap.

Mange av de privateide produksjonsselskapene er industriverk som i all hovedsak produserer kraft til egen industrivirksomhet. Disse selskapene har omsetningskon-

sesjon etter forenklede vilkår, jf. kapittel 4.3.4. 31 produsenter har konsesjon med forenklede vilkår. Disse er ikke inkludert i oversikten ovenfor.

5.3.2 Nettselskap

Et nettselskap kan eie lokalnett, regionalnett og/eller sentralnett. Totalt er det 178 selskaper som har nettvirksomhet på ett eller flere nivå. 46 av selskapene er rene nettselskaper. De øvrige selskapene driver i tillegg til nett også produksjon og/eller omsetningsvirksomhet, jf. figur 5.2. De fleste nettselskapene er helt eller delvis eid av en eller flere kommuner. Statnett SF, som eier om lag 87 prosent av sentralnettet, er eid av staten.

114 av de 178 selskapene som driver nettvirksomhet er organisert som aksjeselskap, 22 som andelslag og 19 som kommunale, fylkeskommunale eller interkommunale bedrifter.

Tabell 5.3 viser de 10 største nettselskapene og distribusjonsdelen av vertikalt integrerte selskaper per 1. januar 2003 fordelt etter antall abonnenter og sluttlevering.

5.3.3 Vertikalt integrerte selskap

Vertikalt integrerte selskap eier både nett og kraftproduksjon og/eller kraftomsetning. På samme måte som nettselskapene selger de kraft til sluttbrukere i det området der de har fordelingsnett. Ofte konkurrerer de også om kunder i andre nettselskapers områder.

Det er totalt 132 selskap som driver både konkurranseutsatt virksomhet (produksjon og/eller omsetning) og nettvirksomhet. Av disse driver 76 selskaper både produksjon, omsetning og nettvirksomhet. 74 er organisert som aksjeselskap.

Gjennom konserndannelser oppstår nye former for vertikal integrering, for eksempel ved at rene nettselskap er organisert under konsern hvor det er produksjon og omsetning i andre datterselskaper.

5.3.4 Omsetningsselskap

Omsetningsselskap kjøper kraft i markedet for videresalg, i all hovedsak til sluttbrukere. Dette tilsvarer i stor grad omsetningsvirksomheten i de tradisjonelle distribusjonsselskapene.

I tillegg til de tradisjonelle aktørene i kraftbransjen har også andre aktører

Tabell 5.3 De 10 største nettselskapene (distribusjonsnett) per 1. januar 2003

Nettselskap	Antall abonnenter	Overført mengde (GWh/år)
Viken Nett AS	368 777	10 917
Skagerak Nett AS	175 948	4 711
BKK Nett AS	172 817	4 596
Agder Energi Nett AS	153 422	3 673
Lyse Nett AS	109 300	3 607
Eidsiva Energinet AS	102 451	2 605
(Østnett AS*	101 775	2 968)
Østfold Energi Nett AS	93 231	2 248
Trondheim Energiverk Nett AS	87 594	2 235
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk, FKF	76 019	1 961
Troms Kraft Nett AS	68 073	1 984

* Østnett ble med virkning fra 1. januar 2003 oppløst, og virksomheten i Follo og Akershus ble fusjonert inn i Hafslund Nett Øst AS. Øvrig virksomhet ble fusjonert inn i Viken Nett AS

Tabell 5.4 De 10 største omsetterne av energi per 1. januar 2003 (GWh/år)

Selskap	Total omsetning	Husholdninger, hytter/fritidshus	Annen virksomhet*
Statkraft SF	19 273	0	19 273
Norsk Hydro Produksjon AS**	13 814	0	13 814
Tindra AS	11 680	5 949	5 731
Fjordkraft AS	8 990	4 701	4 290
LOS AS	3 840	1 747	2 094
Lyse AS	3 305	1 703	1 602
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF **	2 784	777	2 007
Eidsiva Energi Omsetning AS	2 765	1 120	1 645
Østfold Energi Kraftsalg AS	2 260	981	1 279
Troms Kraft Marked AS	2 161	852	1 308

*Industri og annen næringsvirksomhet

**Tallene for Norsk Hydro Produksjon AS er fra 2001

Kilde: NVE

startet salg av kraft, eksempelvis oljeselskaper. Disse kaller seg ofte totalleverandører av energi, siden de i tillegg til kraft også tilbyr andre energiprodukter som olje og gass.

Totalt er det 223 selskaper som driver kraftomsetning, 74 av disse selskapene har omsetning som eneste virksomhet. De fleste omsetningselskapene er organisert som aksjeselskap.

Tabell 5.4 viser de 10 største omsettere av elektrisk energi etter levering til sluttbrukere per 1. januar 2003. Tabellen viser total omsetning og omsetning fordelt på husholdninger, hytter og fritidshus og annen virksomhet. De to største omsetterne, Statkraft og Norsk Hydro Produksjon, leverer kun til industri og næringsvirksomhet.

5.3.5 Kraftmeglere

Kraftmeglere kjøper ikke kraft selv, men formidler kjøp og salg av kraft på vegne av en kunde. Virksomhet som megler krever ikke omsetningskonsesjon.

5.4 Statnett SF

Statnett SF har ansvaret for å bygge og drive sentralnettet. Foretaket er operatør

for hele sentralnettet. Statnett SF har også systemansvaret på kort og lang sikt. Å være systemansvarlig innebærer at foretaket koordinerer driften av det samlede norske kraftsystemet slik at produksjonen av kraft til enhver tid er lik forbruket.

Gjennom St.meld. nr. 18 (2003–2004) Om forsynings sikkerheten for strøm mv. ble det foretatt en klargjøring av den systemansvarliges ansvar i svært anstrengte kraftsituasjoner. Statnett har ansvaret for løpende å utrede og utvikle nødvendige virkemidler for å sikre momentan balanse gjennom perioder med en svært anstrengt kraftsituasjon. Statnett har også ansvaret for å løpende vurdere hvorvidt nye virkemidler er nødvendig for å sikre den momentane balansen på en bedre måte enn i dag.

Videre spiller Statnett en sentral rolle i utvikling og drift av overføringsforbindelsene til utlandet. Dette innebærer blant annet et utstrakt samarbeid med de systemansvarlige selskapene i de andre nordiske landene. Dette samarbeidet er et viktig grunnlag for det nordiske kraftmarkedet. De nordiske systemansvarlige deltar videre i samarbeidsorganisasjonen Nordel, jf. Nordels hjemmeside www.nordel.org. Det nordiske kraftmarkedet er nærmere omtalt i kapittel 7.4 og 7.5.

Sammen med Affärsverket Svenska Kraftnät eier Statnett SF i dag like deler av Nord Pool ASA. Nord Pool er den nordiske kraftbørsen som organiserer det fysiske og de finansielle markedene for krafthandel. Nord Pool og disse markedene er nærmere omtalt i kapittel 7.

5.5 Regnskapsmessige nøkkeltall for kraftselskapene

Kraftselskapene hadde i 2001 et driftsresultat på 17,9 milliarder kroner, mot 11,6 milliarder kroner i 2000. Årsresultatet var 9,0 milliarder kroner i 2001 mot 6,7 milliarder kroner året før. Utbetalt utbytte i 2001 var på 6,8 milliarder kroner, mens det i 2000 var på 3,9 milliarder kroner. Dette utgjorde ca. 76 prosent av årsresultatet i 2001. Det er en økning fra 2000 da utbyttet utgjorde ca. 58 prosent av årsresultatet,

mens det i 1999 var nær 53 prosent av årsresultatet. Bokført totalkapital i 2001 var 252,5 milliarder kroner, med en bokført egenkapitalandel på om lag 47 prosent.

Totalkapitalens rentabilitet før skatt – totalrentabiliteten⁶ – lå på 8,0 prosent i 2001, mens den var på 6,0 prosent i 2000 og 5,8 prosent i 1999. Ved beregning av totalrentabiliteten er det tatt hensyn til finansinntekter, men ikke ekstraordinære poster. Egenkapitalrentabiliteten⁷ etter skattekostnader økte fra 6,1 prosent i 2000 til 7,9 prosent i 2001.

⁶ Totalrentabiliteten = ((resultat før ekstraordinære poster + rentekostnader) / gjennomsnittlig totalkapital) x 100. Gjennomsnittlig totalkapital er snittet av totalkapitalen per 1.1. og 31.12.

⁷ Egenkapitalrentabilitet etter skatt = ((resultat før ekstraordinære poster - skattekostnad) / gjennomsnittlig egenkapital) x 100. Gjennomsnittlig egenkapital er snittet av egenkapitalen per 1.1. og 31.12.

Tabell 5.5 Regnskapsmessige nøkkeltall 1999 - 2001

Regnskapsmessige nøkkeltall, milliarder kroner	1999	2000	2001
Driftsinntekter	62,4	65,8	90,5
Driftsresultat	10,5	11,6	17,9
Resultat før ekstraordinære poster	7,8	9,2	14,0
Resultat før skattekostnader	8,2	9,6	14,0
Årsresultat	5,7	6,7	9,0
Utbytte	3,0	3,9	6,8
Omløpsmidler	34,6	37,5	47,2
Kraftstasjoner, fallretter, reguleringer	93,1	90,5	89,6
Nettanlegg	45,3	45,4	47,7
Øvrige anleggsmidler	48,6	62,1	67,8
Kortsiktig gjeld	25,9	30,2	38,8
Langsiktig gjeld	90,2	92,8	93,8
Egenkapital	105,5	112,5	119,8
Totalkapital	221,5	235,4	252,5
Totalrentabilitet før skatt, prosent	5,8	6,0	8,0
Egenkapitalrentabilitet etter skatt, prosent	5,4	6,1	7,9

Kilde: SSB